

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Волкової Юлії Анатоліївни
на дисертацію Морозовської Оксани Анатоліївни на тему:
«Кримінальна відповідальність за умисне введення в обіг на ринку
України небезпечної продукції», подану на здобуття освітньо-наукового
ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 «Право»**

Актуальність теми дисертації. Рівень добробуту населення України безпосередньо залежить від багатьох чинників, одним з яких є сфера споживання, яку умовно можна поділити залежно від виду продукції на харчову та нехарчову. Оскільки наша держава приділяє посилену увагу життю й здоров'ю людини, визнає її найвищою соціальною цінністю, необхідно зосередитися на питанні контролю споживчої сфери, яка регулюється багатьма законами, а також Кодексом України про адміністративні правопорушення і, звичайно ж, Кримінальним кодексом України.

Споживаючи небезпечну продукцію, людина ризикує не лише своїм здоров'ям, а й навіть життям, але через неоднозначність трактування положень чинного законодавства не може повною мірою захистити свої законні права та інтереси. Це пов'язано з тим, що продавці такої продукції фактично є посередниками, і саме з огляду на це вони намагаються уникнути кримінальної відповідальності, перекладаючи провину на виробника. Однак продавці також вчиняють дії, які становлять загрозу для людини так само, як і саме виробництво. До таких дій належать, зокрема, умисна фальсифікація дати виготовлення, неналежне зберігання та поводження з продукцією, а також продаж продукції, яка завідомо для продавця є зіпсованою.

За оцінками експертів, збитки в Україні від фальсифікації, обігу небезпечної та невідповідної продукції та інших видів недобросовісної конкуренції становлять мільйони гривень щорічно. При цьому винні у розповсюдженні небезпечної продукції фактично не притягуються до

відповідальності та не зустрічають жодних перешкод у своїй протиправній діяльності. Таким чином варто підкреслити, що усе наведене підтверджує актуальність обраної Морозовською О.А. теми дисертаційного дослідження.

З огляду на зазначене, актуальність теми та потреба в її комплексному дослідженні, необхідність наукового пошуку шляхів удосконалення кримінального законодавства України, є обґрунтованими та не викликають сумнівів, що й обумовило вибір теми, визначило мету та завдання дисертаційного дослідження Морозовської О.А..

Належний ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується якісним використанням низки загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, достатнім рівнем узагальнення теоретичних висновків і поглядів, викладених у вітчизняній та зарубіжній літературі, правових концепціях, ретельним опрацюванням відповідних джерел кримінального права, належною апробацією результатів дослідження і їх оприлюдненням відповідно до встановлених вимог. Належний ступінь наукової обґрунтованості та достовірності результатів дослідження Морозовської О.А. забезпечений, крім того, застосуванням як загально наукових, так і спеціально юридичних методів наукового пізнання. Логічно побудована структура дисертації дозволила автору послідовно розглянути ті питання, які були окреслені нею в меті роботи та завданнях.

Аналіз дисертації Морозовської О.А. засвідчує, що на всіх етапах дослідження використовувалися різні сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування зумовлено системним підходом. Дослідження засновується на положеннях законів діалектики, основних філософських категоріях, принципах і прийомах теорії пізнання об'єктивної дійсності. Застосування перелічених блоків дослідницького арсеналу сприяло проведенню поглибленого вивчення питань кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг на ринку України небезпечної продукції.

Обрання та використання конкретних методів дослідження зумовлювалося тією візією проблеми, що відповідала б емпіричному та теоретичному рівням вирішення поставлених завдань. Діалектичний метод

пізнання визначив логіку проведення наукового пошуку протягом всього дослідницького процесу, під час якого формувалося нове наукове знання, починаючи з моніторингу сучасного стану розробки проблеми кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг на ринку України небезпечної продукції (у всіх підрозділах).

В процесі проведення дисертаційного дослідження було використано такі методи:

- метод історичного аналізу, за допомогою якого було досліджено еволюцію кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за умисне введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції (підрозділ 1.1.);

- системно-структурний метод застосовано для визначення значення терміну «небезпечна продукція» та встановлення його кримінально-правового значення (підрозділ 1.2.);

- порівняльно-правовий метод, який дав змогу виявити позитивний досвід у правовому регулюванні досліджуваних відносин за кримінальним законодавством України та окремих зарубіжних країн (підрозділ 1.3.);

- формально-логічний метод, на підставі якого здійснено тлумачення кримінально-правових норм та інших норм законодавства, а також аналіз судової практики, у тому числі правових позицій Верховного Суду (підрозділи 2.1., 2.2., 3.1., 3.2.).

Теоретичну основу дисертації становлять наукові праці з цивільного, господарського та кримінального права, а також енциклопедичні видання.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, міжнародні акти, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, а також ГК України, КУпАП, КК України, ПК України, ЦК України та проєкт нового КК України. Під час вивчення зарубіжного досвіду притягнення до кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг небезпечної продукції було проаналізоване законодавство Болгарії, Грузії, Данії, Ізраїлю, Іспанії, Латвії, Литви,

Молдови, Нідерландів, Німеччини, Польщі, США, Туреччини, Угорщини, Франції, Хорватії та Чехії.

Дисертація виконана згідно з планами науково-дослідної роботи Київського університету права Національної академії наук України в межах теми «Державно-правове регулювання суспільних відносин в умовах нових глобалізаційних викликів: вітчизняні та міжнародні реалії» (номер державної реєстрації U11U004745).

Метою дисертаційного роботи є комплексна кримінально-правова характеристика правопорушення, передбаченого ст. 227 КК України, та визначення шляхів удосконалення зазначеної кримінально-правової норми.

Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок, з них список використаних джерел на 28 сторінках (251 найменування) і додатки на 8 сторінках.

Емпіричну основу дисертації становлять результати вивчення та узагальнення судової практики, яка стосується притягнення до кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг небезпечної продукції, якщо такі дії вчинені у великих розмірах; а також правові позиції Верховного Суду, дотичні до вказаних питань.

Всі викладені в дисертації Морозовської О.А. положення та висновки, що становлять її новизну, ґрунтуються на власних дослідженнях здобувача. Наукові ідеї та розробки оприлюднено у наукових фахових виданнях України без співавторів. Основні результати та висновки дисертації відображено у 9 працях, з яких 4 – це статті в наукових фахових виданнях України та 5 – матеріали науково-практичних конференцій.

Основні положення і висновки дисертації обговорювалися та були оприлюднені на наступних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми сучасної юридичної науки та практики» (м. Київ, 7 жовтня 2021 року); «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (м. Львів, 16-17 квітня 2021 року);

«Національне та міжнародне право: історія, сучасність, перспективи розвитку» (м. Вінниця, 09-10 червня 2022 року); «Забезпечення прав людини: національний і міжнародний виміри» (м. Вінниця, 09 грудня 2022 року); «Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі» (м. Одеса, 14 квітня 2023 року).

Зміст дисертації Морозовської О.А. в цілому характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань, самостійністю і цілісністю проведеного дослідження, що дозволило автору досягти поставленої мети, виконати дослідницькі задачі і повністю розкрити тему дослідження. Таким чином, всі міркування та методологія проведення дослідження були спрямовані на вирішення поставленого наукового завдання, здобувач належною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Отже, логічно структурований текст дозволяє прослідковувати кореляцію змісту тексту з наведеним узагальненням наукових здобутків в висновках та вказує на всебічне розуміння автором проблематики предмету дослідження. Архітектоніка будови тексту дисертаційної роботи Морозовської О.А. здебільшого знаходиться в релевантному зв'язку з метою роботи, поставленими завданнями та отриманими висновками.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота Морозовської О.А. написана українською мовою з використанням загальноприйнятої правничої термінології та наукового стилю мовлення, якому властива ґрунтовна обізнаність з проблемами і темами та унормованість. Логічно структурований текст дозволяє прослідковувати причинно-наслідкові зв'язки при формуванні висновків та вказує на глибоке розуміння автора проблематики предмету дослідження.

Дотримання принципів академічної доброчесності оцінювалося виходячи з сутності таких принципів та підходів до розуміння основних різновидів академічного плагіату, викладених в Листі Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 № 1/9-650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». Зокрема Морозовська О.А. в роботі

не допускала: дослівного запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело; використання інформації у виді фактів, ідей, тощо з джерела без посилання на це джерело; перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг на ринку України небезпечної продукції. Дисертанткою запропоновано низку нових положень, висновків і пропозицій, які виносяться на захист. Наукову новизну, зокрема, мають такі положення:

уперше:

1) обґрунтована доцільність замінити в ст. 227 КК України зворот «небезпечна продукція, тобто продукція, яка не відповідає вимогам щодо безпеки продукції, встановленим нормативно-правовими актами» на зворот «харчові продукти чи товари, роботи чи послуги, що не відповідають встановленим вимогам щодо безпеки для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля».

2) запропоновано розширити форми суспільно небезпечних діянь, передбачених в ст. 227 КК України, встановивши відповідальність також за умисний обіг харчових продуктів чи товарів, що не відповідають встановленим вимогам щодо безпеки для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля;

3) обґрунтована необхідність в ст. 227 КК України в ч. 2 в якості кваліфікуючої ознаки передбачити відповідальність особи, яка раніше вже була засуджена за таке діяння, оскільки повторне умисне введення в обіг, а також обіг харчових продуктів чи товарів, виконання робіт чи надання послуг, що не відповідають встановленим вимогам щодо безпеки для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля має більш високий ступінь суспільної небезпеки ніж основний склад кримінального правопорушення;

4) запропоновано передбачити в якості кваліфікуючої такої обставини як вчинення діяння, передбаченого ч. 1 ст. 227 КК України, за допомогою медіа чи інформаційних систем, у тому числі Інтернету, оскільки такі технічні можливості значно розширюють коло потенційних споживачів (користувачів) харчових продуктів, товарів, робіт та послуг і, як наслідок, підвищує суспільну небезпеку;

5) обґрунтована доцільність використання в диспозиції ст. 227 КК України вказівки на значні розміри, замість великих. Під значними розмірами слід розуміти вартість харчових продуктів, товарів, робіт чи послуг, що у двадцять разів і більше перевищують нмдг;

На увагу заслуговують такі результати дослідження, якими удосконалено:

- б) назву розділу VII Особливої частини КК України, зокрема, запропоновано нову назву: «Кримінальні правопорушення проти фінансів та господарської діяльності», яка чітко демонструє, які саме суспільні відносини поставлені під кримінально-правову охорону нормами зазначеного розділу;

7) прийоми законодавчої техніки формулювання ст. 227 КК України, зокрема, запропоновано нову назву статті: «Умисне введення в обіг або обіг харчових продуктів чи товарів, виконання робіт чи надання послуг, що не відповідають встановленим вимогам щодо безпеки для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля», в ч. 2 та ч. 3 передбачити кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення;

8) примітку до ст. 227 КК України, зокрема, запропоновано нову редакцію: «під введенням в обіг або обігом харчових продуктів чи товарів, виконанням робіт чи наданням послуг, що не відповідають встановленим вимогам щодо безпеки для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля, вчиненим у значних розмірах, слід вважати вартість харчових продуктів чи товарів, робіт чи послуг, що у двадцять разів і більше перевищують нмдг».

Крім того *отримали подальший розвиток:*

9) дослідження положень зарубіжного законодавства щодо кримінальної відповідальності за введення в обіг небезпечної продукції, які визначили доцільність їх використання в кримінальному законодавстві України, зокрема, щодо визначення в диспозиції статті таких форм суспільно небезпечного діяння як транспортування, зберігання та реалізація небезпечної продукції, а також щодо диференціації кримінальної відповідальності у разі повторного вчинення кримінального правопорушення, а також в залежності від ступеня суспільної небезпеки шляхом поділу за характером наслідків;

10) думка про недоцільність використання в ст. 227 КК України звороту «випуск на ринок», оскільки організаційно-правова стадія випуску продукції притаманна соціалістичній економіці, а не ринковій.

11) позиція щодо доцільності виключення зі ст. 227 КК України вказівки на ринок України, оскільки така вказівка обмежує можливість застосовувати цю кримінально-правову норму до умисного введення в обіг небезпечної продукції, призначеної на експорт;

12) пропозиція визначити в ст. 227 КК України кримінально караною умисну бездіяльність, оскільки суспільно небезпечним є невиконання особою певних обов'язків, що покладені на неї законом, угодою чи службовим становищем, зокрема, у разі невжиття заходів щодо зберігання харчових продуктів чи товарів, які стали небезпечними після введення їх в обіг;

13) положення про доцільність встановлення в ст. 227 КК України в якості кваліфікуючої ознаки кримінального правопорушення настання таких суспільно небезпечних наслідків як отруєння, тілесні ушкодження або смерть особи;

14) позиція щодо доцільності розширення видів покарань, передбачених в санкції ст. 227 КК України, зокрема, запропоновано для основного та кваліфікованих складів кримінального правопорушення передбачити альтернативне покарання у виді позбавлення волі.

Окрім наведеного, у дисертації автором сформульовано й багато інших необхідних та корисних висновків, положень і пропозицій. Проведена

Морозовською О.А. науково-дослідна робота є результатом її власних напрацювань, вдалою спробою розкриття питань кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг на ринку України небезпечної продукції.

Наукове та практичне значення роботи, що виконана Морозовською О.А. полягає в тому, що їх можна використати в таких сферах:

– у *науково-дослідній* – для подальшого вивчення проблем кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг небезпечної продукції;

– у *правотворчій* – під час підготовки змін та доповнень до КК України щодо удосконалення підстави кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг небезпечної продукції (Додаток Б дисертаційного дослідження);

– у *правозастосовній* – під час кваліфікації протиправних діянь, що призвели до умисного введення в обіг небезпечної продукції;

– у *освітній* – під час підготовки навчальних посібників з кримінального права, а також під час викладання навчальних дисциплін у закладах вищої освіти.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Визнаючи загалом високий науково-теоретичний рівень роботи виконаної Морозовською О.А., її важливе практичне значення, слід зазначити, що як і будь-яке дослідження складної наукової проблеми дана дисертація містить і спірні, не зовсім обґрунтовані положення, які є підставою для висловлення окремих зауважень, підґрунтям наукової дискусії, зокрема:

1. У п. 1.1. автором запропоновано умовний поділ історичних періодів становлення та розвитку прав споживачів. Проте постає питання, чому автором було виокремлено саме ці періоди. Який критерій було обрано для запропонованої класифікації;

2. У п. 1.3. дисертантка досліджує питання кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг небезпечної продукції в окремих зарубіжних країнах, що є тим підходом, який безумовно заслуговує на

підтримку. Утім з тексту роботи не зрозуміло, які саме позитивні та/або негативні практики було виявлено під час дослідження, й як досвід зарубіжних країн може вплинути на формування вітчизняної доктрини у досліджуваній сфері;

3. Однією з пропозицій дисертанта є надання авторської редакції Ст. 227 КК України (стор. 26, 112-113, 143, 178 тощо). Зокрема, автором пропонується використовувати у диспозиції ст. 227 КК України вказівку на значні розміри, замість великих. Дисертантка зазначає, що *«під значними розмірами слід розуміти вартість харчових продуктів, товарів, робіт чи послуг, що у двадцять разів і більше перевищують нмдг»*. Утім з тексту роботи не зрозуміло чому саме такі кількісні показники та параметри обрано автором, як ті *«що у двадцять разів і більше перевищують нмдг»*;

4. В межах роботи було б доцільно провести анкетування чи опитування, зокрема серед потерпілих від умисного введення в обіг на ринку України небезпечної продукції (споживачів, користувачів, а також інших осіб, у тому числі суб'єктів господарської діяльності, яким небезпечна продукція заподіяла шкоди), що збагатило би репрезентативність роботи.

5. Обґрунтування вибору теми дослідження, а отже окреслення актуальності пропонованої роботи є авторським доробком, який не має бути переобтяжено традиційними підходами та відповідними посиланнями на них. Тобто у вступі роботи має бути презентовано власне (авторське) бачення актуальності теми дослідження.

Загальний висновок про дисертаційну роботу. Висловлені зауваження характеризують складність досліджених проблем, багато в чому мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Морозовської О.А., а здійснений автором творчий пошук заслуговує на підтримку. Розглядувана дисертація містить раніше не досліджувані наукові положення та отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності має важливе науково-прикладне значення. Дисертація Морозовської О.А. логічно побудована, оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти та науки України, а її положення

викладено чіткою і зрозумілою мовою. Пропозиції та рекомендації, викладені у дисертації, можуть бути використані для удосконалення чинного законодавства та практики його застосування. Результати дисертаційного дослідження Морозовської О.А. достатньо повно викладено та оприлюднено.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота **«Кримінальна відповідальність за умисне введення в обіг на ринку України небезпечної продукції»** виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 - Право. Дисертаційна робота є за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, достовірністю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за кількістю і якістю опублікованих праць та за оформленням відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – **Морозовська Оксана Анатоліївна** – заслуговує на присудження їй за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний опонент:
доктор юридичних наук, професор
професор кафедри права
ВНЗ «Київський університет
ринкових відносин»

Ю.А. Волкова